

BAŞKANLIK SİSTEMİ, UYGULAMALARI VE TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ

The Presidential System, Practices and Applicability in Turkey

Abdulsemet YAMAN*

ÖZET

Günümüzde özellikle parlamenter sistemdeki koalisyonlara dayalı istikrarsızlıklara bir çözüm olarak sunulan başkanlık sistemi Türkiye'de de tartışılan bir konudur. İstikrar için başkanlık sistemini önerenlere karşılık sisteminin olumsuzlukları ve demokrasi dışı uygulamaları için çoğunlukla Latin Amerika ülkeleri örnek olarak gösterilmektedir. Başkanlık sisteminin sadece ABD'de gerçek anlamda başarılı bir şekilde yürütüldüğü ve bunun da kendine özgü sebepleri olduğu vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda bu çalışmada başkanlık sisteminin özellikleri, avantaj ve dezavantajları ile hangi koşullarda uygulamaların başarılı olduğu gibi hususlar incelenmiş ve sistemin Türkiye'de uygulanabilirliği ayrıntılı olarak ele alınarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Başkanlık Sistemi, Türkiye'de Uygulanabilirliği, Sistem Uygulamaları

ABSTRACT

Today presidential system, that is offered as a solution to instability which arises from the coalitions in parliamentary system, is at issue in Turkey too. By contrast with supporters of presidential system in the name of stability, The Latin American countries are cited as evidences to negatives and anti-democratic practices of the system. It is emphasized that the only country which carries out the presidential system succesfully is The USA and there are specific factors of this success. In this context, the properties, advantages and disadvantages of the presidential system is examined in this study. Also in which conditions the presidential system worked succesfully and applicability of the system in Turkey are investigated as well.

Keywords: Presidential System, Applicability in Turkey, Practices of the System

GİRİŞ

Başkanlık hükümeti sistemi olarak da adlandırılan başkanlık sistemi yasama, yürütme ve yargı organları arasında kesin bir ayrıma dayanan, yasama ve yargı organlarının demokratik denetimi içinde yürütmenin iktidar olanaklarını genişleten bir hükümet sistemidir. Dünyada hepsi birbirinden farklı, kendi tarihi, sosyolojik ve siyasal koşullarının ürünü olan başkanlık rejimleri mevcuttur. Bütün bu rejimlerin içinde şüphesiz başarılı olan örnek Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başkanlık sistemidir. ABD dışında başkanlık sistemi genel olarak Latin Amerika ülkelerinde uygulanmaktadır. Latin Amerika örneklerinden ise en başarılısı olarak Venezuela gösterilmektedir. Sistemin çoğunlukla yer aldığı Latin Amerika ülkeleri arasında ise en uzun süredir başkanlık sistemini uygulayan iki ülke 1949 yılından beri Kosta Rika ve 1958 yılından beride Venezuela'dır.

Değişen dünya şartlarında sürekli olarak tartışılan ve demokrasi ile insan haklarına en çok uygun olan sistemin araştırıldığı günümüz koşullarında şüphesiz her sistemin kendi özelliklerinin ayrı ayrı değerlendirilmesi gereklidir. Bu sistemlerden hangisinin dünyada daha demokratik uygulamaları beraberinde getirdiği ya da ekonomik gelişmelere hangisinin daha elverişli olduğu sistemin uygulandığı ülkelerin özellikleri ile de yakından ilgilidir. Ülkenin bulunduğu coğrafya, ekonomik koşullar, tarihi veriler ile demokrasi ve siyasal kültür öğeleri gibi pek çok unsur birlikte değerlendirilmediği sürece örneğin başkanlık sisteminin neden ABD gibi bir süper güce ait bir sistemken aynı anda dünyanın geri kalmış ülkelerinde de uygulanırken aynı sonucu doğurmadığını anlayamayız.

* Yrd. Doç. Dr., Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ARDAHAN s.yaman23@hotmail.com

1. BAŞKANLIK SİSTEMİ

Temsili rejim hükümet şekillerinden birisi olan ve sert kuvvetler ayrılığına dayalı başkanlık sisteminin tam olarak anlaşılabilmesi için öncelikle sistemin tarihsel gelişimi incelenmiş daha sonra ise genel özellikleri ele alınmıştır.

1.1. Başkanlık Sisteminin Doğuşu ve Tarihsel Gelişimi

Başkanlık sistemi 1787 tarihli ABD Anayasasının kabul ettiği bir hükümet şeklidir. Sistem parlamenter sistemin aksine tarihi bir gelişimin ürünü değildir. Heterojen bir yapının zorlaması ile ortaya çıkan başkanlık sistemi, prensipleri uzun tartışmalar sonucu ortaya konulmuş olan ve bir doktrin şekli verildikten sonra uygulanmış bir sistemdir (Memiş, 2007: 174).

Başkanlık sistemi 1787 Mayıs'ında toplanan Kurucu Meclisin uzun tartışmaları sonucunda ortaya çıkmıştır. Parlamenter sistem İngiltere'de önce uygulamada görülerek sonrasında ise Locke ve Montesque gibi düşünürler tarafından doktrin haline getirilerek kitaplarda yer almıştır. Oysa başkanlık sistemi önce bu iş için oluşturulan bir kurul tarafından düşünülmüş sonrasında ise prensipleri tespit edilerek uygulamaya geçirilmiştir (Kuzu, 2005: 167).

17. yüzyılın başında İngiltere'de Stuart hanedanının işbaşına gelmesiyle Amerika kıtasına yoğun bir İngiliz göçü başlamıştır. İlk İngiliz kolonisi Virginia'da 1607'de kurulmaya başladı ve 1624'te resmen koloni haline geldi. Sonra ise yaklaşık yüzyıllık bir süreçte diğer koloniler de kuruldu ve en son 1732'de Georgia koloni oldu. Amerika'ya göç edenlerin amacı zengin olmak, dini baskıdan kurtulmak, farklı bir yaşam çevresine kavuşarak eski kötü günlerinden uzaklaşmaktır. Örneğin Amerika Kıtasına ilk göç eden ve ülkenin kuzeyine yerleşen Püritenlerin amacı kendi anayurtlarında kuramadıkları toplumsal düzeni burada kurmaktır. Bu insanlar vatanlarında en üst sınıfa ait kesimden yetişmiş ve eğitilmiş kişilerdir. Püritenler kendi dinsel ve toplumsal anlayışlarına uygun olarak yaşama isteğiyle geldikleri bu ülkede vahşetten kaçtıkları için ilk olarak kendilerine uygun çok sert bir ceza yasası yapmışlardır (Memiş, 2007: 174).

Amerika'da kurulan bu on üç koloninin çoğu İngiltere örneğine göre yönetilmekteydi. Kralın yerini kralın atadığı yetkili bir vali, Lordlar Kamarasının yerini ise yine kralın atadığı bir meclis almıştı. Avam Kamarası örneğine uygun olarak da halkın seçtiği bir meclis bulunmaktaydı. Azınlıkta kalan birkaç koloni ise toprağın bir kişi ya da bir grup insana bağışlanması sonucu kurulduklarından özgür şekilde yönetiliyorlardı. Genel olarak bu kolonilerin özelliği kendi çağlarının en özgür toplumlarından birini oluşturmalarıydı (Eroğul, 1997: 56).

İngiltere'de yapılan savaşlar sonucu hazine boşalmıştı ve bu sebeple ABD'ye ağır vergiler getirilmişti. İngiltere ile bu 13 sömürge arasında bu vergiler yüzünden açılmıştır. Sömürgeci bu vergilere karşı çıkmışlar ve Filadelfiya'da birkaç kez toplanarak 1774 yılında Haklar Beyannamesini ilan etmişlerdir. Bunun üstüne olaylar büyüyerek iç çatışmaya dönüşmüştür. İngilizlerle çatışan bu on üç sömürge, İngiltere ile ilişkilerini kesip bağımsızlıklarını ilan etme fikrini benimseyerek 1776 tarihli İstiklal Beyannamesini ilan etmiştir.

Ancak bu koloniler kendi aralarında savaşta birlik yapmanın dışında pek anlaşamamaktaydılar. Amerika'da İlk olarak 1777 tarihinde anayasa kabul edilmiş ve bir konfederasyon idaresi kurulmuştur. Ancak konfederasyon sistemi, kongrenin aldığı kararların konfedere devletler tarafından kabul edilmemesi sebebiyle yürütülemedi. Sonuçta 1787 tarihinde yapılan anayasa ile devlet bir federasyon haline getirilmiş ve tikanıkları gidermek için kuvvetli bir yürütme organının gerektiği kanısıyla başkanlık sistemi kabul edilmiştir. Bununla birlikte anayasanın yanı sıra "Gün Işığında Yönetim Kanunu" önemli bir düzenleme olarak benimsenmiştir (Kuzu, 2005: 168).

Amerikan Anayasasında federalizm ile ilgili bir sözcük bulunmamaktadır. Ancak ABD, on üç ayrı devletin kendi egemenliklerini bir ölçüde koruyarak kurdukları bir devlettir. Yani federalizm kaygısı devletlerin yapılarında varken anayasada açıkça yer almamıştır. Ancak anayasadaki birçok düzenleme bu doğrultudadır. Ayrıca yaşamın bazı gerçekleri ister istemez bu yapıyı güçlendirici etkide bulunmuştur. Nitekim 1861-65 İç Savaşının da kanıtladığı gibi gönüllü bir biçimde başlayan bu birliktelikten ayrılma hakkı bulunmamaktadır (Eroğul, 1997: 66).

Farklı kültür, ekonomik yapı ve etnik kökenlere sahip insanların aralarındaki farklılıkları gidermek ya da en asgari düzeye indirmek için giriştikleri topyekün bir çabanın eseri olarak ortaya çıkan başkanlık sistemi, sistemin savaşımlardan, acılardan, ağır vergilerden ve zorlu yaşam koşullarından kaçan insanların ortak eseri olması sebebiyle de kısa sürede yerleşmiştir. Günümüzde ise başkanlık sistemi örnekleri içinde en başarılı ve örnek alınan sistem ABD başkanlık sistemidir. Bu sistemin dünyada normal olarak işlediği ve demokratik sonuçlarının alındığı tek ülke ABD’dir demek yanlış olmayacaktır (Memiş, 2007: 174).

Günümüzde başkanlık sistemini uygulayan ülke sayısı otuz sekizdir. Bunlar arasında ABD, Venezuela, Güney Kore, Meksika, Panama, Filipinler, Kenya, Kıbrıs, Brezilya, Kolombiya, Ermenistan, Arjantin ve Afganistan gibi ülkeler bulunmaktadır. Kolombiya 1974 ve Peru ise 1979’dan beri sivil hükümetlerle başkanlık rejimini uygulamaktadır.

Özellikle ABD etkisiyle çevre ülkeler olan Latin Amerika ülkeleri de başkanlık sistemini benimsemişlerdir. 1949 yılından itibaren Kosta Rika, 1958’den itibaren de Venezuela’da sistem kendine özgü koşullarıyla uygulanmaktadır. Kolombiya’da 1974’den beri ve Peru da 1979’dan beri sivil hükümetlerle başkanlık hükümeti sistemini uygulama çabası içinde bulunmaktadırlar. Arjantin, Uruguay, Brezilya ve Şili olmak üzere birçok Latin Amerika ülkeleri başkanlık sistemlerini demokratik bir biçimde 1980’li yıllarda canlandırabilmişlerdir. Paraguay da 1989’da başkanlık demokrasisine geçmiştir. Ekvator, Bolivya, Honduras, Guatemala ve Dominik Cumhuriyetleri ile Latin Amerika dışında Filipinler ve Endonezya gibi ülkeler günümüzde başkanlık sistemini uygulamakta olan diğer örnekler olarak sıralanabilir (SİTA, <http://www.sita.com.tr>, 2011).

1.2. Başkanlık Sisteminin Özellikleri

Temsili demokratik siyasal bir sistem olan başkanlık sistemi sert kuvvetler ayrığı sisteminin örneğidir. Bu sistemde yasama ve yürütme kuvvetleri birbirinden mutlak şekilde ayrılmış iki organa verilmiştir. Bu organlar karşılıklı olarak kaynakları ve varlıklarını sürdürme bakımından birbirlerinden bağımsızdırlar. Yasama ve yürütme organları ayrı ayrı seçilir ve seçildikten sonra da birbirlerinin varlıklarına son veremezler. Yasama ve yürütmenin anayasal sistem içinde güçleri birbirlerine eşit ya da dengelidir.

Ülkenin başında olağanüstü yetkilerle donatılmış ve halk tarafından seçilmiş bir başkanın bulunduğu sistemde tüm kamu kurumları dolaylı olarak ya da doğrudan başkana bağlıdır. Ülkenin ordusu ilgili bakanlığa bağlıdır ve başkan da ordunun başkomutanıdır.

Başkanlık sisteminde adından da anlaşılacağı üzere başkanın avantajları biraz daha fazladır. Örneğin normal süreçte başkan vatana ihanet dışında hiçbir suçlama ile yargılanamamakta ve görevden de uzaklaştırılamamaktadır. Bununla birlikte başkanın yargılanabilmesi için millet meclisi üyelerinin üçte ikisinin oyu gerekmektedir (Siyasi Gündem, 2011).

Bu sistemde kuvvetler ayrılığı güçlüdür ve dolayısıyla başkan yasa tasarısı sunamamaktadır. Bununla birlikte başkanın yasama kararını veto hakkı bulunmaktadır ki bu da sistemde kuvvetler ayrılığı olsa dahi ağırlığın başkanda olduğunu göstermektedir. Bunun sistemde dengesizlik oluşturmaması için de bir üst kurula başkanın bu veto kararını reddetme hakkı verilmiştir (Türkiye Seçimleri.com, 2011).

Sistemin diğer bir özelliği meclis tarafından onaylanmış bir kanunun başkan tarafından sadece bir kez veto edilebilmesidir. Yüksek yargı atamaları dahil olmak üzere tüm yüksek kamu görevlisi atamaları başkan tarafından yapılmaktadır. Gelişmemiş ülkelerde başkanlar defalarca seçilebilirken gelişmiş ülkelerde bunun önüne geçmek için başkanın en fazla bir ya da iki kere seçilebilmesi kuralı getirilmektedir (Siyasi Gündem, 2011).

Başkanlık sisteminde bakanlar kurulu başkanın düşüncesine, siyasetine göre hareket etmektedir. Başkan bakanlar kurulu, ordu ya da yürütme organından bir üyeye müdahale edebilir ancak

mahkeme kararını reddetme ve hakimlere müdahale hakkı bulunmamaktadır (Türkiye Seçimleri.com, 2011).

Başkanlık sisteminin parlamenter sistemden en önemli farkı cumhurbaşkanı ile hükümet arasında denge amaçlı güç dağılımının başkanlık sisteminde bulunmayışıdır. Parlamenter sistemde ülkenin başında bulunan cumhurbaşkanı ülkeyi yöneten hükümetin çalışmalarını denetlerken yüksek kamu görevlilerini de atamaktadır. Oysa başkanlık sisteminde tüm bu yetkiler başkanda toplanmış ve sistemde güç neredeyse tamamen başkanda toplanmıştır. Yarı başkanlık sisteminde ise buna engel olmak için başkanın yetkileri meclis tarafından seçilmiş başbakan ile paylaştırılmıştır (Siyasi Gündem, 2011).

Sartori'ye göre başkanlık sisteminin üç tanımlayıcı kriteri bulunmaktadır. Buna göre devlet başkanının belli bir zaman dilimi için doğrudan doğruya veya ona benzer şekilde halk tarafından seçilmesi zorunlu bir kriterdir. İkincisi ise hükümetin ya da yürütme organının parlamentonun oyuyla atanması ya da düşürülmesinin mümkün olmamasıdır. Üçüncü kriter, başkanın yürütme organını yönlendirmesidir. Bu üç kriterin birlikte olması şartıyla ancak gerçek bir başkanlık sisteminden bahsedilebilecektir (Tosun, Tosun, 1999: 56).

1.2.1. Asli Özellikler

Başkanlık sisteminin en belirgin özelliği elbette ki yasama ve yürütmenin işlevsel ve organik açıdan sert kuvvetler ayrımına dayanmasıdır. İşlevsel ayrılık organların yetki alanlarının kesin çizgilerle birbirinden ayrılması ve birer hukuki işlev olarak birbirinden bağımsız olarak tanımlanmasıdır. Bu doğrultuda yasamanın görevi kural koymak ve yürütmenin görevi ise bu kuralları uygulamaktır. Organik ayrılık ise yasama ile yürütme işlevlerinin ayrı organlar tarafından yerine getirilmesi ve bunların birbirinden bağımsız olmasıdır. Başkanlık makamının bölünemez niteliği nedeniyle başkan yürütme yetkisinin tek sahibidir ve yürütme tek başlıdır. Yasama ve yürütme birbirinden bağımsızdır ve başkan da kongreye karşı sorumsuzdur. Yürütmenin başı olan başkan anayasa ile belirlenmiş sabit bir görev süresine sahiptir ve görevi süresince anayasal mekanizmalarla impeachment (suçlama; başkanın cezai sorumluluğuna yol açabilecek yasama meclisi soruşturması) dışında yasama organı tarafından görevinden uzaklaştırılmaz. Bu nedenle başkan sadece seçmene karşı sorumludur. Kongre görev süresi başkan tarafından kısaltılamaz yani başkanın kongreyi fesih yetkisi bulunmamaktadır ancak bazı Latin Amerika ülkelerinde başkanları çok fazla güçlendiren fesih yetkisi gibi unsurlar sisteme katılmıştır. Diğer yandan kabine üyeleri tamamen başkana yakın ya da başkanın partisine mensup kişilerden oluşurken aynı kişilerin parlamentoda görev alması söz konusu değildir. Bununla birlikte siyasa yapımı sürecinde başkana veto yetkisi tanınmıştır (Tosun, Tosun, 1999: 57; Gözler, 2010: 95).

Başkanlık sisteminin diğer asli özelliği ise yürütme organının tek kişilik oluşudur. Parlamenter hükümet sistemlerinin aksine başkanlık sisteminde yürütme tek başlıdır ve başkanın dışında sembolik bir devlet başkanlığı makamı yoktur. Başkan aynı zamanda devlet başkanıdır. Diğer yandan başkanlık sisteminde parlamenter sistemlerde görülen tipte bir kabine yani kolektif yürütme organı bulunmamaktadır. Yürütme yetkisinin tek sahibi tek başına başkandır. Başkan bu sistemde yüksek bir otorite ve manevi bir nüfuz sahibidir. Sistemde başkanın halk tarafından seçiliyor olması başkana psikolojik bir güç verirken hukuksal olarak donatıldığı yetkiler de başkan açısından maddi bir güç ve nüfuz sağlamaktadır (Kuzu, 2005: 169).

Sistemin diğer bir asli özelliği ise başkanın doğrudan doğruya seçimle ya da benzer bir şekilde halk tarafından belli bir dönem için seçilmesidir. Ayrıca başkan seçildikten sonra görev süresi boyunca görevde kalmakta ve başkanın bu süre içinde görevde kalması yasama organının güvenine dayanmamaktadır. Başkan normal süresi dolmadan yasama organı tarafından güvensizlik oyuyla görevden de alınamamaktadır. Dolayısıyla yasama organına karşı herhangi bir sorumluluğu söz konusu değildir.

1.2.2. Tali Özellikler

Başkanlık sisteminin asli özelliklerinin yanı sıra bazı tali özellikleri de bulunabilir. Tali özellikler bu sistemin olmazsa olmaz şartları değildir ve asli özelliklerin yanı sıra sistemde bulunabilir. Bu özelliklerin olmaması ise sistemi başkanlık sistemi olmaktan çıkarmamaktadır (Gözler, 2010: 93).

Başkanlık sisteminin tali özelliklerinden birisi, başkanın yasama organını feshedememesidir. Yani sistemde yasama organı başkanı güvensizlik oyuyla düşüremediği gibi başkanın da yasama organını feshetme yetkisi bulunmamaktadır. Sistemin diğer bir tali özelliği ise sert kuvvetler ayırımının bir sonucu olarak aynı kişinin hem yürütmeye hem de yasamada görev alamamasıdır. Bu hususa örnek olarak ABD’de başkan seçilen kişinin Kongre üyesi olması halinde bu görevinden çekilmek zorunda olması gösterilebilir. Ayrıca başkan sekreterlerini de Kongre dışından seçmek durumundadır. Bununla birlikte yasama organı üyeleri de yürütme organında yer alamamakta ve idari nitelikte görevler kabul edememektedir.

Başkanın yasama organının çalışmasına katılamaması ise sistemin diğer bir tali özelliğidir. Başkanlık sisteminde başkan ve sekreterler yasama organının çalışmasına katılamaz ve görüş bildiremezler. Buna ek olarak meclislerde yürütmenin temsilcileri de bulunmaz. Ayrıca başkanın kanun teklif etme, yasama organının toplanmasını engelleme, toplanmış meclisin toplantılarını kapatma ve meclisi tatile sokma gibi yetkileri de bulunmamaktadır. Meclisin ise kendiliğinden toplanma ve çalışma hakkı bulunmaktadır (Gözler, 2010: 93).

1.3. Başkanlık Sisteminin Olumsuz Yönleri

Başkanlık sisteminin olumsuz olarak değerlendirilmesinin bir sebebi başkan ve kongre üyelerinin halk tarafından seçimi ve dolayısıyla demokratik meşruluğa sahip olan iki kurumun bulunmasından kaynaklanmaktadır. Bunların görev sürelerinin sabit olması nedeniyle sistem katılaşmaktadır. Başkan yasama organını feshedemediği ve kongre de istisnai durum dışında başkanın görevine son veremediği için kurumlar arasında uyumsuzluk ortaya çıkması durumunda, haklı olanın kim olduğuna kimin karar vereceği önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Anayasa mahkemeleri bu durumlarda bazen çözümde rol oynayabilmekte bazen de bu sorunlar çıkmaz bir durum olarak görülebilmektedir. Bu durum özellikle Latin Amerika’daki başkanlık sistemlerinde ordunun rejime müdahalesiyle sonuçlanmaktadır.

Sistemin diğer bir eleştiri noktası ise başkanın seçim süresiyle ilgilidir. Başkanın arka arkaya yeniden seçilme hakkının olmaması başkanı, vaatlerini kısa sürede uygulama çabasına sokmaktadır ki bu da süreci verimsizleştirmekte ve ciddi düşünülmeyen siyasetlerin uygulamaya sokulmasına sebep olmaktadır. Nitekim başkanların çoğunun, çeşitli nedenlerle başarılı olamamaları durumunda görev süresinin sabitliği ile arka arkaya çoğunlukla yeniden seçilme imkanının olmaması nedeniyle durumları *topal ördek*’e benzetilmekte, kongre desteğini yitirmeleri durumunda ise *oturan ördek* olarak nitelendirilmektedirler (Tosun, Tosun, 1999: 79).

Sistemin diğer eleştirilen yönü ise ya hep ya hiç kuralına göre işlemekte olmasıdır. Yani bu sistemde seçimler kazananın her şeyi kazandığı bir süreci oluşturmaktadır. Bu durumda oluşan kutuplaşma ile çatışma eğilimleri sonucu siyasal mücadele de şiddetlenmektedir (Tosun, Tosun, 1999, 79). Sistemin diğer unsurları ülkenin şartlarına göre doğru şekilde oluşturulmazsa başkanlık sistemi yanlış işleyebilecek ve demokratik bir yapı olmaktan uzaklaşabilecektir. Ülkenin sosyo-ekonomik yapısı ile kültürel, etnik ve dinsel öğeler sistemin iyi ya da kötü işleminde önemli birer faktörken bu niteliklere göre değerlendirilmeyen ve uygulanmayan sistem çok rahat şekilde halkın belli bir kesimine ya da tümüne yönelik bir baskı unsuru haline gelebilecektir.

Sistem, seçilen başkanın taraftarlarını halkın tümüyle karıştırmasına yol açabileceği gibi böyle bir durum sonucunda da başkana ya da partisine muhalefet eden seçmenlerin kendilerini marjinalleşmiş hissedebilmesi söz konusu olabilecektir. Böylece bu seçmen kitlesi başkanlığın meşruluğunu yıkmaya arayışına girebilecektir. İktidarın bu şekilde kişiselleşmesine sistemin tek

kişiden oluşması ile başkana bağımsız görüş sunabilecek ve onu uyarabilecek bir hükümetin bulunmaması sebep olmaktadır. Ayrıca sistemde başkanlar marjinal oyları elde edebilmek için aşırı grupları desteklemek ya da onlara taviz vermek yoluna gidebilir ve mücadele sertleşebilir. Bu durum özellikle etnik ve dinsel açıdan bölünmüş toplumlarda oldukça sakıncalı olabilir. Yürütme erkinin sabit görev süresi sonucu başkanın impeachment ya da rızası dışında görevden ayrılmasının mümkün olmaması ve sorumsuzluğu ile birlikte başkanın baskısını artırabilecek, sistemin kişiselleşmesi unsurunu kuvvetlendirecek, ılımlı seçmen kitlesi ile karşı taraftaki seçmenleri baskı altına alabilecek ve sonuçta sistemin kilitlenmesi de kaçınılmaz olabilecektir (Tosun, Tosun, 1999: 79).

Sistemde disiplinsiz partilerin olması durumunda başkanın kabineyi oluşturmadaki mutlak inisiyatif kabine üyelerini istediği gibi değiştirebilmesine imkan tanımakta ve sonuç olarak kabine istikrarsızlığı söz konusu olabilmektedir. Ayrıca başkan ve kabinesinin kongrenin güvenine gerek duymamaları nedeniyle başkanın bakanlarını salt kendi kriterlerine göre siyaset dışından atayabilmesi ve bunların teknokrat olmaları durumunda siyasal kayırmacılık ve siyasal yozlaşma ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca başkanın doğrudan halk tarafından seçilmesi başkan ile temsilciler arasındaki ilişkide başkanın kendini parlamentonun üzerinde görmesi gibi sonuçlar doğurabilecektir (Tosun, Tosun, 1999: 81).

Tüm bunların yanı sıra birçok başkanlık sisteminde uygulamada mevcut olan sorunlar yani uygulamalı örnekler söz konusudur. Bunlardan birisi başkanın rolünün tam olarak belirlenmemiş olmasıdır. Başkanlar bazı alanlarda kapsayıcı görevlere sahipken diğer başka alanlarda zayıftırlar. Uygulamada görülen diğer bir sorun ise belli bir süre için seçilen yürütme organının, bu süre içinde değişen siyasal dinamiklere yanıt veremeyen bir nitelik göstermesidir. Örneğin impeachment sistemi Amerika Birleşik Devletleri tarihinde iki defa işlemiş, bunlardan birinde başkan suçsuz bulunmuş, diğerinde de sonuç alınmadan başkan istifa etmiştir; yani bu kurumun işlediği söylenememektedir. Diğer ülkelerdeki, özellikle az gelişmiş ülkelerdeki, uygulamalarda ise başkanın denetlenmesi neredeyse olanaksızdır. Bununla birlikte Amerika Birleşik Devletleri uygulamasında güçlerin bir merkezde yoğunlaşmasının engellenmesi kuramsal alanda istenmekte, ancak uygulamada yürütme ile yasama organları arasında kilitlenmeler olabilmektedir. Ayrıca başkanın önlenemez yükselişine de tanık olunmaktadır. Öyle ki başkan uluslararası ilişkiler çerçevesinde kongrenin neredeyse tüm yetkilerini kullanabilmektedir. Sistemdeki çeşitli tıkanıklar ise başkanın daha da güçlendirilmesi ile aşılmaya çalışılmaktadır. Oysa hükümet istikrarı siyasal sistemin istikrarı anlamına gelmemektedir. Ayrıca bugün gelinen noktada artık başkanın tarafsız davranabilme ön kabulü geçerliliğini yitirmiştir. Daha önceki dönemlerde kongrede yürütülen lobicilik faaliyetlerinin yerini Beyaz Saray'daki koridorculuk faaliyetleri almaya başlamıştır. Tüm bunların yanı sıra başkanın yasama üzerindeki veto yetkisinin aşılabildiği örnekler de oldukça sınırlı sayıdadır. Gelinen aşamada artık, “emperyal başkan”dan ve “yasamanın intiharı”ndan söz edilebilmektedir (Karabıyık, <http://okuveyorumla.blogcu.com>, 2013).

1.4. Başkanlık Sisteminin Olumlu Yönleri

Başkanlık sistemine atfedilen en olumlu yan yönetimde istikrardır. Belli bir süre için halk tarafından seçilen başkanın bu süre içinde ölüm, çekilme ya da sağlık nedenleri gibi durumlar dışında özellikle yasama organınca düşürülememesi siyasal sistemde istikrar olarak değerlendirilmektedir. Yürütmenin başkan tarafından üstlenilmesi sonucu bakanlıklar uzmanlaşmakta ve yönetim de etkinleşmektedir. Sistemin savunucuları tarafından bu etkinliğin yasama, yürütme ve yargı arasındaki karşılıklı fren ve denge mekanizmalarıyla hak ve özgürlüklerin de güvencesi olduğu ileri sürülmektedir. Ayrıca, yürütmenin tekçi yapısı kriz dönemlerinde etkili ve süratli karar almayı kolaylaştırmaktadır. Başkanlık sisteminde parlamenter sistemlerde sıkça rastlanan koalisyonlara dayalı bir belirsizlik söz konusu değildir. Yasama ve yürütme organları birbirinden ayrıldığından uyumun zorunlu olarak sağlandığı iddia edilmektedir. Ayrıca, örneğin parlamenter sistemde yasaların büyük bir kısmı hükümet tasarısı olarak gerçekleştiği halde başkanlık sisteminde yürütmenin böyle bir tasarı hazırlama yetkisi olmadığından yasama organı gücünün korunduğu

söylenbilir. Bununla birlikte parlamento tarafından düşürülme olanağı bulunmayan yürütme, cesur kararlar alıp uygulayabilmektedir. Başkanlık sisteminde genellikle başkan seçilme sayısı sınırlandırıldığından yeni politikacılara olanak sağlanması da diğer bir olumlu özellik olarak sıralanabilir. Bununla birlikte bu özelliklerin Amerika Birleşik Devletleri dışındaki başkanlık sistemi uygulamalarında geçerli olmadığı görülmektedir. Örneğin, Endonezya Devlet Başkanı Shuarto 30 yıldan fazla başkanlık yapmıştır (Karabiyik, <http://okuveyorumla.blogcu.com>, 2013).

Parlamente sistemlerde hükümet kurulması sürecinde yaşanan güçlükler bu sistemde başkanın yürütme gücünü tamamen elinde bulundurması ve kabineyi oluşturma yetkisinin de tamamen kendinde olması sebebiyle yaşanmamaktadır. Sistem hükümet uyumsuzluğu ile otorite boşluğu ortaya çıkmasına izin vermemektedir. Sistemi eleştirenler tarafından öne sürülen iktidarın kişiselleşmesi iddiasına karşılık sistem taraftarları “başkanlık sistemindeki başkanın parlamente rejimdeki başbakan kadar güçlü olmadığı” şeklinde cevap vermektedirler. Bu sistemde başkan sadece yürütme yetkisini elinde tutarken parlamente sistemde başbakan yasama ve yürütmeyi büyük ölçüde denetim altında tutabilmektedir. Acil karar alınması gereken özellikle kriz durumlarda yürütmenin tekçi yapısının süratli karar alma ve etkin müdahalede bulunabilme imkanı tanınması da diğer bir olumlu özellik olarak gösterilebilmektedir (Tosun, Tosun, 1999: 85).

Başkanlık sistemi çeşitli sebeplerle güçlü bir yönetim oluşturmaktadır. Öncelikle başkanlık sisteminde devlet tek kişi tarafından daha güçlü şekilde yönetilmektedir. Ayrıca başkan doğrudan halk tarafından seçildiği için büyük bir prestije ve dolayısıyla meşruluğa sahiptir. Sistemde, görev süresinin kesin olarak belirli olması da başkana korkmadan politikalarını uygulayabilme imkanı sağlamaktadır (Gözler, 2010: 97).

Başkanlık sisteminin parlamente sistemlerde hükümetin kurulamayışının neden olabileceği yönetim ve dolayısıyla otorite boşluğunun yaratabileceği sakıncaları engellediği ve temsil ilişkisini daha doğrudan hale getirerek, halk egemenliğini sağlamlaştırıp devlet otoritesinin meşruiyetini artırdığı, siyasi katılımı genişlettiği, kısaca daha demokratik bir yönetim yarattığı da iddia edilmektedir. Buna sebep olarak başkanın doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesi, hesap sorulabilirlik bakımından parlamente sisteme göre daha demokratik oluşu, başkanlık sisteminde sorumluluğun teşhisinin yetkilerin başkanda toplanmasından dolayı kolay olması ve ayrıca önceden bilinebilirlik açısından daha demokratik oluşu yani seçmenin oy kullanırken oy verdiği aday kazanırsa kimin hükümet edeceğini bilmesi gibi unsurlar sayılabilir (Beceran, Kalağan, <http://www.iticu.edu.tr>, 2013; Gözler, 2010: 97).

1.5. Başkanlık Sistemi Uygulamalarının Değerlendirilmesi

ABD ile birlikte Latin Amerika ülkeleri genel olarak başkanlık sistemi ile yönetilmektedir. Başkanlık sistemine sahip olan ülkelerin ortak özelliklerinden birisi hiçbirinin mikro devlet kategorisi içinde olmamasıdır. Bu ülkelerin çoğu büyük nüfusa sahiptir. Ayrıca başkanlık sistemiyle yönetilen ülkelerin çoğu alt gelir ya da alt-orta gelir kategorisinde yer almaktadır (Tosun, Tosun, 1999: 92).

Buran başkanlık rejimi uygulamalarını; güçlü başkandan zayıfa doğru İstikrarsız Zayıf Başkanlı Başkanlık Rejimleri, Hükümetli Başkanlık Rejimleri, Klasik Başkanlık Rejimleri (ABD) ve Otoriter Başkanlık Rejimleri olmak üzere dört alt gruba ayırmıştır. Buna göre İstikrarsız Başkanlık Rejimleri başkanlık rejiminin uygulandığı ülkelerdeki sosyo-ekonomik istikrarsızlık ve özellikle çok parti sistemini geçerli olmasından dolayı güçlü bir başkanın bulunmadığı bir başkanlık rejimi türüdür. Başkanlık rejiminin geçerli olduğu bir ülkede çok partili sistemin mevcutsa; yasama, yürütme ve belirli ölçüde yargı güçlerinin birbirinden farklı siyasal görüşlere sahip kümeler tarafından oluşması ve kullanılması olasılığı bulunmaktadır. Siyasal kutuplaşmaların ortaya çıkması durumunda ise sistem tıkanabilmektedir. Bu olasılık veya risk Kolombiya ve Venezuela basta olmak üzere bazı Latin Amerika ülkelerinde uygulamada gerçekleşmiştir. Kolombiya’da başkanın seçilmesi bile sorun olabilir, seçildikten sonra ise bu defa başkanın halkın belirli bir kesimi, devletin bazı kurumları ve bazı siyasal partiler tarafından benimsenmesi

sorunuyla karşılaşmıştır. Bu durum başkanın ihtiyaç duyduğu yasalara parlamentonun; parlamentonun çıkarmak istediği yasalara ise başkanın karşı çıkması sonucunu doğurabilmektedir (Buran, 2009: 88).

Hükümetli Başkanlık olarak tanımlanabilecek rejimde ise cumhurbaşkanı adı verilen devlet başkanına yürütme konularında yardımcı olacak başbakan ve bakanlardan oluşan bir hükümet bulunmaktadır. Hükümet; Yarı Başkanlık sisteminden farklı olarak yasama organına karşı değil fakat ABD Başkanlık Rejiminde olduğu gibi cumhurbaşkanı adı verilen devlet başkanına karşı sorumludur. Brezilya, Arjantin ve yeni anayasanın kabul edilmesinden sonra Venezuela gibi bazı başkanlık rejimleri bu grupta değerlendirilebilir. Brezilya’da cumhurbaşkanına önemli yürütme konularında tavsiyelerde bulunabilecek Cumhuriyet Konseyi oluşturulmuştur. Benzer işleyiş biçimi Arjantin’de de bulunmaktadır. Hükümetli başkanlık rejiminde yasama organının yetkileri cumhurbaşkanı ve hükümet karşısında belirli ölçüde arttırılmıştır. Parlamento cumhurbaşkanının veto edemeyeceği bazı kararnameleri çıkarabilme yetkisine sahiptir. Ayrıca cumhurbaşkanı parlamentonun kabul etmiş olduğu yasa karşısında ABD’de olduğu gibi 2/3 oranında güçleştirici vetoya değil; sadece salt çoğunlukla aşılabilen vetoya sahiptir. Ayrıca parlamentonun cumhurbaşkanı ve bakanlarla ilgili kovuşturma başlatma, yargılama ve onları mahkum etme yetkisinin bulunması parlamentoyu güçlendiren; cumhurbaşkanını ise zayıflatan dolaylı bir düzenleme olarak değerlendirilebilir. Bu tür başkanlık rejiminde cumhurbaşkanının üst yargı yerlerine atama yapılması konusundaki yetkileri de ABD’de olduğundan daha sınırlıdır (Buran, 2009: 89).

ABD Tipi Başkanlık Rejiminde ise yasama, yürütme ve yargı güçleri birbirinden kesin çizgilerle ayrılmıştır. Ancak güçlerin ayrılığı onların birbirinden mutlak anlamda kopukluğu anlamına gelmemektedir. Başkanlık rejimi yarı-başkanlık ve özellikle parlamenter rejimlerle karşılaştırıldığında güçlerin birbirinden en fazla ayrı olduğu sistem olmakla birlikte; güçlerin arasında belirli bir işbirliğinden; hatta belirli ölçüde birbirlerine karşı bağımlılıktan söz edilebilir. Otoriterleşmiş Başkanlık Rejimi ise kuramsal anlamda istikrarsızlık ve tıkanmaya neden olma yanında; yasama, yürütme ve yargı güçlerinin birleşmesi olasılık veya riskini de bünyesinde barındırmaktadır. Yani başkanlık rejiminin uygulandığı bir ülkede disiplinli bir siyasal partinin parlamentoda tek başına çoğunluğu sağlaması durumunda eğer başkan da aynı partiden ise yasama-yürütme güçlerinin birleşmesi söz konusu olabilmektedir. Yasama ile başkanın aynı partili ya da benzer partiden olmaları ve bunun tekrarı, yüksek yargı üyelerinin de zaman içinde aynı çoğunluk partisine yakın üyeler tarafından seçilmeleri sonucunu doğurabilmektedir. Bu olasılık veya risk çoğu Orta ve Güney Amerika ülkesinde zaman zaman gerçekleşmiş; yasama ve yürütmeye ilave olarak onlara benzemeye başlayan yüksek yargı da denetim işlevini yeterince yerine getirememeye başlamıştır. Bu durum bazı Latin Amerika ülkelerinde özellikle Meksika’da yakın zamanlara kadar gerçekleşmiştir. Meksika’da Meksika Kurumlar Partisi sürekli olarak parlamentoda çoğunluğu sağlayabilmiş, başkanlar da bu partinin desteklediği adaylar arasından seçilmiştir (Buran, 2009: 90).

Meksika başkanlık rejiminde başkana tanınan yasal ve anayasal yetkiler ABD’dekinden daha geniştir. Bununla ilgili bazı örnekler arasında başkanın Senatonun rutin onayı ile yüksek mahkeme üyelerini, büyükelçileri, valileri, hatta bazı orta derece devlet memurlarını atama yetkisi gösterilebilir. Anayasal olarak başkanın ikinci kez seçilmesi mümkün değildir ancak başkan kendinden sonra gelecek başkan adayını işaret edebilmekte ve böylece yeni başkanın da aynı partiden olması hatta eski başkanın desteklediği adayın seçilmesi kolaylaşmaktadır. Meksika uygulamasında basının, ordunun, üniversitelerin ve belli başlı sivil toplum kuruluşlarının da iktidar partisi tarafından kontrol edilebilmesi sonucu muhalefetin de yaşama olanağı bulamadığı oldukça otoriter bir yönetim ortaya çıkabilmiştir (Buran, 2009: 91).

Başkanlık sistemi ve parlamenter sistemin genel olarak incelendiği araştırmalar sonucu en dikkat çekici bulgu genel olarak başkanlık sistemlerinin parlamenter sistemlere göre daha az istikrar ve ekonomik performansa sahip olduklarıdır. ABD, Kosta Rika ve Venezuela dışında özellikle Latin Amerika ülkeleri örneğinde başkanlık sistemleri ciddi bir istikrarsızlığa sahiptirler.

Konuyla ilgili araştırmalar yapan Mainwaring demokrasiyi en azından 25 yıldan beri aralıksız demokrasiye sahip olma ve kısıtlı demokrasileri katılım, rekabet ve sivil özgürlükler çerçevesinde değerlendirdiği çalışmalarında ilginç bulgular elde etmiştir. Buna göre 1967-1992 arası kapsayan çalışmasına göre istikrarlı demokrasiye sahip 31 ülkeden sadece ABD, Kosta Rika, Kolombiya ve Venezuela başkanlık sisteminin uygulandığı ülkelerdir. Aynı süre içinde başkanlık demokrasilerinin 31’inden 7’si (% 22,6), 44 parlamenter sistemden 25’i (% 56,8), 4 melez sistemden 2’si (% 50) ve 3 yarı-başkanlık sisteminden 2’si (% 6,7) istikrarlıdır. Bu sonuçlardan hareketle Mainwaring başkanlık sisteminin demokrasi için az elverişli olduğu görüşüne varmıştır (Tosun, Tosun, 1999: 86).

Alvarez, Przeworski ve arkadaşlarının yaptığı ve kapsamında 140 ülkenin 1950-1990 yılları arası döneminin verilerinin yer aldığı çalışmada başkanlık sistemiyle yönetilen ülkelerin parlamenter sistemle yönetilen ülkelere kıyasla daha düşük ortalama büyüme oranına sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca kişi başına gelir parlamenter sistemli ülkelerde yaklaşık 30 yılda, başkanlık sistemiyle yönetilen ülkelerde ise 95 yılda ikiye katlanmaktadır. Ayrıca parlamenter demokrasilerin herhangi bir ekonomik koşulda daha uzun ömürlü olduğu sonucu da bu çalışma ile elde edilen veriler arasındadır. Ekonominin gerileme dönemlerinde parlamenter demokrasilerin bu koşullar altında 26 yıl yaşayabileceği umulurken ekonomi büyüdüğünde bunun 143 yıla çıkacağı beklenmektedir. Bununla birlikte parlamenter sistemlerin ekonomik krizlere karşı daha dayanıklı olduğu, ekonomi kötüye gittiğinde başkanlık sistemlerinin ömrünün 16 yıl, ekonomi büyüdüğünde ise ancak 24 yıl olabildiği saptanmıştır (Tosun, Tosun, 1999: 93).

Başkanlık sisteminin en başarılı örneği ABD iken sistemin genel olarak ABD dışında başarılı bir performans sergilediği görülmemektedir. Sistemin ABD’de başarılı olmasının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Tarihsel olarak başkanlık sistemi ve başkanlık kurumu kendini federalizmle birlikte geliştirmiştir. Çok uluslu Amerikan toplumunda yönetimin etkili bir şekilde işleyişi için, federe devletlerin hürriyetlerini ve yönetim kabiliyetlerini tam olarak kaybetmeden merkeze bağlı bulunma ihtiyacı hissedilmiş ve bu süreçle federalizme geçiş yaşanmıştır. Buna ek olarak, İngiltere’ye karşı kazanılan bağımsızlık savaşıyla beraber oluşturulan ve ilk yazılı anayasa olma özelliğini taşıyan 1787 Anayasası bu süreci hızlandırmıştır. Bu süreçte başkanlık kurumunun oluşmasının nedeni Amerika Birleşik Devletleri’nin yeni kurulan devlette ve siyasal sistemde ulusal birliğini hızlandırmak isteğidir. Başkan yürütme gücünün tamamını elinde bulundurduğu için sistem hızlı ve etkili bir şekilde ilerlemiştir. Toplumun da bu hızla orantılı olarak entegrasyonu sağlanmıştır (Kara, 2011: 1).

Yeni kurulan devletin birliğini sağlamaya yönelik olma şeklinde özetlenebilecek bu tarihsel faktörün yanı sıra ABD’deki sistemin diğer unsurları da önemlidir. ABD’de yürütme organının tamamını elinde tutan kişi olarak başkan genel bir oylama ile seçilmektedir. Seçmenler iki kola ayrılmıştır ve birinci seçmenler başkana oy verecek olan ikinci seçmenleri seçmektedirler. Başkana bu görevde yardımcı olan kurumlar bulunmaktadır. Bunlar kabine, yürütme bürosu ve bağımsız yürütme ajanlarıdır. Kabine sadece başkana öneri sunmaktadır. Bakanlar halkın değil başkanın bakanları görünümündedir ve başkan tüm yürütme organını temsil ettiği halde yetkileri sınırlıdır. Başkanın yürütme işini iyi ve tarafsız bir şekilde uygulaması kongreyle uyumuna bağlıdır. Başkanın kongre üzerindeki en önemli kozu yasaları veto yetkisidir. Buna karşılık kongrenin de başkanın yaptığı önemli memur atamalarını veto yetkisi bulunmaktadır. Buna rağmen başkan kongreyi feshedememekte, kongre de başkanı istifaya zorlayamamaktadır (Kara, 2011: 1).

Kongrenin Amerikan sistemi içinde güçler ayrımı ilkesini sağlayan kilit organ konumunda olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kongre iki kolludur ve temsilciler meclisi ile senatodan oluşmaktadır. Senatörlerin sayısı değişme göstermeksizin her federe devletten iki tane olmak üzere 100 tane dir. Temsilciler meclisinin ise her federe devletin nüfusuyla orantılı olmak üzere 438 tane üyesi vardır. Bir yasa önerisinin kabulünde önce bu iki meclisin ve sonunda da başkanın onayı gerekmektedir. Yani sistemde “check and balance” olarak adlandırılan kavramla denetleme ve

denge mekanizması işlemektedir. Sistemin diktatörlüğe dönüşmesi de yine bu şekilde engellenmektedir.

ABD sisteminde yargı konusunda ise son söz federal anayasa mahkemesine verilmiştir. Bu yetki aynı zamanda onu yargı organları içerisinde son makam haline getirmiştir. Yargı gücü bu üst mahkemede bulunmaktadır. Federal Anayasa Mahkemesinin yasaları denetleme yetkisi, aldığı kararlarla bir yönden de kendisine anayasa uygulamalarının yapıcısı ve yorumlayıcısı görüntüsünü kazandırmaktadır. Anayasa mahkemesinin bu gücü aynı kuruma sahip diğer ülkelerde mevcut değildir. Bu aşamada federal ve federe mahkemelerin yetkisi temyiz olanağı ile sınırlıdır. Bu noktada önemli olan konu ise, Federal Anayasa Mahkemesinin siyasi ağırlığının olmasıdır. Federal Anayasa Mahkemesi, başkan tarafından tayin edilip Senato tarafından kabul edilen bir başkan ve sekiz yüksek dereceli yargıçtan oluşmaktadır ve atamalar da genelde siyasi bir nedene dayanmaktadır (Kara, 2011: 2).

Siyasi sistemde Cumhuriyetçi ve Demokrat Parti olmak üzere iki parti mevcuttur. Diğer demokratik ülkelere nazaran bu iki partinin arasındaki temel fark ideolojik değildir. Genelde parti programlarındaki farklılıklar ekonomik ve dış politika ağırlıklıdır. İki parti arasında esaslı bir görüş ayrılığının olmaması hükümetlerin istikrarlı olmasına sebep olurken siyasi partilerin kısır çekişmeler ile rejimin zarar görmesini de engellemektedir (Kara, 2011: 2; Kuzu, 2005: 184).

Başkanlık sistemi başkan ile kongrenin anlaşabilmeleri durumunda istikrara elverişlidir. Sistem, bu iki kurumun birbiriyle anlaşamaması ve mücadele içine girmeleri durumunda tam tersi bir istikrarsızlık ortamına zemin hazırlamaktadır. ABD’de sistemin rahat işlemesinin ve söz konusu istikrarsızlık ortamını hazırlamamasının diğer sebebi halkın eğitim seviyesinin yüksek olmasıdır. Seçmenin hareketlerinin sonuçlarını iyi değerlendirebilmesi, seçimlerin anlamını iyi değerlendirebilmesi, çoğunluğun azınlık haklarına saygı duyması, düşüncelere saygı duyulması gibi etmenler sistemin halk seviyesinde gerçek demokrasiyi sağlamasına sebep olmakta ve diktatörlüğü engellemektedir. Dolayısıyla başkanlık sisteminin başarısı için halkın eğitim seviyesi ile demokrasi kültürünün varlığı önemli bir etmendir (Kuzu, 2005: 183).

ABD’nin coğrafi ve iktisadi durumu ile lobi sistemi başkanlık sisteminin ülkede istikrarlı işlemesinin diğer önemli etkenleri konumundadır. Nitekim diğer kıtalardan büyük okyanuslarla ayrılan Amerika hiçbir zaman tehlikeli bir komşu tehdidi altında bulunmamış hatta bu konum ona küresel bir güç olma zemini hazırlamıştır. Maden bakımından zengindir ve yine bu etkenler sayesinde ekonomisi de oldukça gelişmiştir. Öyle ki savaşlar ABD için hiçbir zaman ölüm kalım meselesi olmamış, hegemonyasını muhafaza sorunu olmuştur. ABD’de üçüncü meclis denilen lobi sistemi de istikrar için önemlidir. Eski parlamenterler kongre binasında koridorlarda dolaşarak birçok önemli konuda yasama ve yürütme arasında arabuluculuk yapmakta ve sorunları halletmektedirler (Kuzu, 2005: 184).

Özellikle ABD etkisiyle, çevre ülkeler olan Latin Amerika ülkeleri de başkanlık sistemini benimsemişlerdir. Bu ülkeler içinde sistemi başarıyla uygulayan ülke hemen hemen yok gibidir. Demokratik rejim içinde sadece Kosta Rika ve Venezuela bu sistemi uygulamaktadır. 1949 yılından beri Kosta Rika’da, 1958 yılından beri Venezuela’da başkanlık sistemi kendine özgü koşullarıyla uygulanmaktadır. Kolombiya 1974 ve Peru da 1979’dan beri sivil hükümetlerle başkanlık hükümeti sistemini uygulama çabası içinde bulunmaktadırlar. Diğer Latin Amerika ülkelerinde başkanlık rejimi genel olarak otoriter rejimlere dönüşmüştür. Günümüzde birçok Latin Amerika ülkesinde kimi gerekçelerle askeri darbe olasılığı her zaman mevcuttur. Latin Amerika dışında başkanlık sistemi içinde görülen Filipinler ve Endonezya gibi ülkelerin de demokratik geleneklerden uzak olduğu söylenebilir. Arjantin, Uruguay, Brezilya ve Şili olmak üzere birçok Latin Amerika ülkesi başkanlık sistemlerini demokratik bir biçimde 1980’li yıllarda canlandırabilmişlerdir. Diktatörlüğün Güney Amerika’daki kalesi olan Paraguay, 1989’da başkanlık demokrasisine geçmiştir. Darbeye çok açık olan bu rejime Sandinista koruması altındaki 1990’da oluşturulan Nikaragua demokrasisini de örnek göstermek mümkündür. Aslında Ekvator, Bolivya, Honduras, Guatemala ve Dominik Cumhuriyetlerinde de durum çok farklı değildir. Bu ülkelerde başkanlık

sisteminin, başarısızlığında ekonomik durgunluk, eşitsizlikler ve sosyo-kültürel geçmiş rol oynamaktadır. Bu devletlerde seçilen başkanların ve demokratik kurumların güçleri, hiçbir zaman ordunun siyasal yapı üzerindeki gücüne erişememiştir. İktidar mücadelesi, halktan kopuk küçük azınlıklar arasında ve ordunun güdümünde süregelmiştir. Bu ülkelerin yürütemedikleri başkanlık sistemi yerine parlamenter sisteme geçmeleri gerektiğini ileri süren görüşler de parti modelleri gerekçe gösterilerek eleştirilmektedir. Parti disiplinin gelişmediği bu ülkelerde parlamenter sistemin daha büyük bir kaos yaratacağı ileri sürülmektedir. Örneğin, Brezilya’da milletvekillerinin çok sık parti değiştirdiği, parti kararlarına karşı oy kullandıkları bilinmektedir (SİTA, <http://www.sita.com.tr>, 2011).

Başkanlık rejiminin özellikle Latin Amerika ülkelerinde uygulanmasının temelinde, söz konusu ülkelerdeki düşük kurumsallaşma düzeyi ile bu toplumlarda genellikle tarihi süreç içerisinde yer alan şef geleneğinin baskın olması yer almaktadır. Başkanın parti lideri, hükümet şefi ve ulusal birliği temsil etme işlevlerini üstünde toplayan bu rejimde genel oyla seçilen başkan, toplumsal ve siyasal muhalefeti bastırmaktadır. Başkan böylelikle etrafındaki zümre hegemonyasını kırarak diktatör olabilmektedir (Beceren, Kalağan, <http://www.iticu.edu.tr>, 2013).

2. BAŞKANLIK SİSTEMİNİN TÜRKİYE’DE UYGULANABİLİRLİĞİ

Başkanlık sistemi, günümüzde birçok ülkede geçerli olan bir hükümet sistemidir. Bu sistemin uygulandığı ülkelerin bazılarında rejim krizlerine kadar varabilen ciddi sorunlar yaratarak işlemekteyken, diğer bazılarında daha az sorunlarla işleyebilmektedir.

Ülkemizde başkanlık tartışmalarına neden olan temel olgular aşırı parçalanmaya ve koalisyonlara neden olduğu iddia edilen parlamenter sistem ve parti sistemidir. Başkanlık sisteminin benimsenmesi şartıyla siyasi krizlere ve istikrarsızlıklara neden olan koalisyon hükümetleri sona erecek ve yerine gelecek olan yürütmenin güçlü yapısı ile gerçekleşebilecek krizler de önlenmiş olacaktır (<http://seal.atilim.edu.tr>).

Hükümet sistemi tartışmaları sadece Türkiye’de değil, dünyada, hem yeni ve hem de eski demokrasilerde gündeme gelebilmektedir. 1950-1990 arasında; Fransa’da yarı başkanlık sistemine geçilmiş (1958), Brezilya’da başkanlıktan yarı-başkanlık sistemine (1960), sonra yeniden başkanlığa dönmüştür (1963). İsrail, başbakanını halkın seçtiği bir sisteme geçmiş (1992), sonra eski sistemine geri dönmüş (2001); Moldova yarı-başkanlıktan parlamenterizme geçmiştir. 12 Eylül sonrasında başlayan "Başkanlık sistemi" tartışmalarında Danışma Meclisi, İstanbul Hukuk Fakültesi Yönetim Kurulu, İstanbul Barosu ve bazı hukukçular, başkanlık sistemini tartışmışlardır (Fendoglu,2012: 46).

Başkanlık sistemi tartışmaları, ülkemizde ilk defa ve ciddi bir biçimde Turgut Özal’ın Cumhurbaşkanlığı döneminde kamuoyunun gündemine girdi. Başbakanlığı döneminde sıklıkla Cumhurbaşkanı’nın yetkilerinin fazlalığından şikâyet eden Özal, kendisi Cumhurbaşkanı olduktan sonra bu düşünceleri değiştirdi. Özal’dan sonra başkanlık sistemi tekrar Süleyman Demirel tarafından gündeme getirilse de o dönemde pek fazla yankı bulmadı (Yılmaz, <http://usam.aydin.edu.tr>). Tartışmayı sürdüren Demirel’in Başkanlık sistemi talebine Başbakan Ecevit şiddetle karşı çıkmıştır. 2002 sonrasında ise Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Prof. Dr. Burhan Kuzu ve Cemil Çiçek tartışmayı sürdürmüşlerdir (Fendoglu, 2012: 46).

Başbakan Erdoğan’ın Görüşleri. Başbakan Erdoğan bir konuşmasında başkanlık sistemi talebine gerekçe olarak, bürokratik oligarşiyi göstermiştir. Başbakan Erdoğan’ın bu konudaki görüşleri şöyle özetlenebilir; 21 Nisan 2003: “Siyasetteki tek arzum başkanlık ya da yarı başkanlık modeli. Bunun ideali de Amerika ’da uygulanan sistem.” 5 Ocak 2005: “Başkanlık sisteminin tartışılması Türkiye için yararlı olabilir ama bu bizim şu anda gündemimizde yok”. 15 Şubat 2006: “Başkanlık sistemini ben de istiyorum ama şartlar şu anda müsait değil”. 18 Nisan 2010: “Sistemin rahat çalışması konusunda bu olaya (başkanlık sistemi) sıcak bakıyorum. Çok daha seri neticeler alması noktasında...” 10 Eylül 2010: “Bir önyargımız yok. Nihayetinde bununla ilgili gerekirse halk oylamasına gidilir, ama şu anda illa bu olmazsa olmazımız değil”. 25 Eylül 2010:

“Ben bu konuyu tartışılın diye açtım. Bunun tartışılmasının siyasilere de, halkımıza da katacağı çok şey var”. 2 Şubat 2011: “Bence demokratik parlamenter sistem içinde halk tartışmalı, tartışılmalı. Milletın tartışmasından kaçmak, çekinmek demokratiğe terstir. “Liderler tektir zaten, bunun yanında liderliğı paylaştığı ikinci bir kişi olmaz. Ama ‘takım ruhu ’ denilen bir olay vardır, ‘takım oyunu’ denilen bir olay vardır, ‘kolektif aklı oluşturmak’ denilen bir olay vardır. Ben, Başkanlık sistemiyle alakalı, ülkemde halk bu kavramları tartışmalıdır, bilmelidir ve şahsen Başkanlık sisteminin daha faydalı neticeler doğuracağına inanıyorum. Bu benim kanaatim. Sayın Bahçeli başka türlü düşünebilir, bir başkası başka türlü düşünebilir. Onların düşüncesine de benim saygım var, ama lütfen benim düşüncemdir, benim düşünceme de saygıları olsun.” “Başkanlık sistemi var, yarı Başkanlık sistemi var. Niye rahatsız oluyoruz bunlardan? ABD’si, Fransa’sı ortada... Almanya’da da bakıyorsunuz şansölye var, bu tür sistemler var, cumhurbaşkanlığı makamları var, güçlendirilmiş... Ama bazı yerlerde bakıyorsunuz sadece temsili... Bunlar da var. Bunların tartışılmasından kimsenin gücenmeye bence hakkı yok. Birakalım tartışılın, kimse de bundan da rahatsız olmasın (Fendoğlu, 2012: 47).”

Ülkenin içinde bulunduğu sıkıntılara alternatif çözüm olarak düşünülen “başkanlık sistemi”nin Türkiye’nin şartlarına uyup uymadığı incelenirken bu sistemi savunanlar ve sisteme karşı gelenlerin düşüncelerine açıklık getirilecektir.

Karatepe (2005: 252), Türkiye’de sistemi tartışanların tümünün, dayandığı temel nokta olarak Türkiye’deki siyasi tıkanıklıkları göstermektedir. Bu tıkanıklıkların nedenlerini ise beş grupta toplamıştır:

1. Türkiye’de demokratik katılım eksikliği vardır. Toplumun, gençler gibi çok dinamik bir kesimi ile kamu görevlileri gibi belirli meslek sahipleri için seçilme ve siyasal faaliyetlere katılma yasakları vardır.
2. Türkiye’de vatandaş seçim hakkını kullandıktan sonra seçtiklerini denetleyememektedir. Seçimde yanlışlık yapılmış olsa bile “sivil toplum örgütlenmesi” konusundaki eksikliklerimizden dolayı bir sonraki seçimlere kadar yönetimin hatalarına katlanmak durumunda kalmaktayız.
3. Türkiye’de siyasi partilerin oligarşik yapıları değişime kapalıdır ve statükoyu sürdürmekten yanadır. Partiler yeni çözüm önerileri üretme ve kendini geliştirme gereği duymamaktadır.
4. Türkiye’de yerel yönetimlerin gücü gerek siyasi açıdan gerekse yönetim özerkliği açısından kısıtlıdır. Yerel nitelikteki hizmetlerin yerine getirilmesinde merkezi yönetimin sorumlu olması bürokrasiyi artırmakta bu durum hem zaman hem de maliyet açısından kayıplara yol açmaktadır.
5. Bir ülkedeki ekonomik yapı kamu yönetimini iki şekilde etkilemektedir. Biri ekonominin yönetimden beklentileri ve isteklerinin yarattığı baskıdır. Diğeri ise; ekonomik bozuklukların yönetim üzerindeki yansımalarıdır. Türkiye’de ekonomik yapıdaki bu sıkıntılara bağlı etkilenmeler siyasi sıkıntılara da yol açabilmektedir.

Yukarıda sayılan nedenlerden ve daha sayılabilecek birçok nedenlerden dolayı ülkemizde siyasi tıkanıklıklar yaşanmaktadır. Ülkemizdeki yaşanan bu tıkanıkların aşılması gerekmektedir. Bu tıkanıklıkların sistemden kaynaklandığını düşünenlerin farklı önerileri vardır; yürütmenin güçlendirilmesi bu önerilerin temelini oluşturmaktadır. Ancak mevcut sistemi muhafaza ederek, yürütmenin güçlendirilmesinin sorunları çözemeyeceğini ve daha da artıracığını düşünenler; mevcut hükümet sisteminin değiştirilmesini ve bunun yerine, yürütmenin yeterince güçlü olduğu Başkanlık Sistemi’nin uygulanmasını savunmaktadırlar. Teknolojinin gelişmesi, parlamentolar-daki; acil, teknik, geçici ve arazi kararların seri bir şekilde alınmasının gerekliliği bu gelişimi zorunlu kılan nedenler olarak gösterilmektedir (Karatepe, 2005: 253). Ancak bu düşüncenin taraftarı olduğu kadar karşıtları da bulunmaktadır.

Başkanlık sistemini savunanlara göre, parlamentarizm miadını doldurmuştur. Parlamentarizmde, öncelikle, iktidarların sınırlandırılmasında en önemli işlev gören kuvvetler ayrılığı ilkesinin

uygulanabilmesi zorlaşmaktadır. Ayrıca parlamento kendi içerisinde çıkan hükümeti yeteri kadar denetleyememektedir. Böylece, hükümetler parlamento üzerinde kontrolü ele geçirmekte ve bu da, siyasal istikrarı olumsuz etkilemektedir (Fendoğlu, 2012: 48).

Devlet Geleneği ve Halkın deneyimi, tarihsel geçmişimiz başkanlık sistemine uygundur. Osmanlı’nın 600 yıllık tarihi, Cumhuriyetin ilk yılları, İnönü’nün ‘Milli Şef’ dönemini buna örnek olarak gösterilebilir. Halkımız, etkili ve güçlü bir yönetimden yana olmakla birlikte, totaliterliğe karşı olduğunu, gerek askeri dönemler sonrasında, gerek belli bir yıpranma ve otoriterliğe kayma eğilimi gösteren yönetimleri değiştirirken, verdiği oylar ve yaptığı siyasal tercihlerle kanıtlamıştır.

Başkanlık sistemi siyasal istikrar sağlar, uygulanmakta olan % 10 barajlı seçim sisteminin muradı oyların “gereğinden fazla bölünmemesi” tam tersine ana siyasal akımlarda toplanması olduğuna göre, “güçlü iktidar” eşittir “siyasal istikrar” formülüne en uygun olacak sistem de Başkanlık sistemidir. Koalisyon hükümetleri veya oy dağılımının azizliği nedeniyle kısa sürelerle görevde kalan hükümetler, sorunları çözemez bir duruma gelmektedirler. Başkanlık sistemi açık, net projelerin halka mal edilmesi ve uygulanmasına olanak verir.

Başkanlık sisteminde yürütme kendi bağımsızlığını daha rahat koruyabilmektedir. Çünkü elinde fesih gibi parlamenter hükümet sisteminde hiç işlemeyen bir yetkisi olmamakla birlikte, başkanlık sistemi anayasal planda üstün yetkilerle donatılmıştır. Başkan ve bakanlar vatandaşın bilgisi dahilinde çalışmakta, özellikle bakanlar meclis dışından atandıkları için seçmen karşısında taviz vermeden işin gereğini yapabileme gücüne sahiptirler. Parlamenter sistemde ise, bakan seçim bölgesinin işlerini takip etmekten ve seçmenlerini işe yerleştirmekten, kendi görevini yapmaya fırsat bulamamaktadır (Kuzu, 1996: 92).

Hızlı gelişme için başkanlık sistemi güçlü icraya sahiptir. Dünyanın gelişme hızına uyabilmemiz, toplumun artan gereksinimlerini zamanında karşılayabilmemiz için icranın (Hükümetin) güçlendirilmesi gerekir... Başkanlık sistemi özellikle icrayı güçlü kılar ve icraattan sorumlu olanı (Başkanı) net bir biçimde ortaya koyar. *Kriz dönemlerinde, acil durumlarda hızlı ve etkin bir müdahale*, güçlü bir icra ile sağlanabilir.

Türkiye’de Başkanlık sistemine karşı çıkanlar ise aşağıdaki argümanları öne sürmektedirler:

Dikta rejimi kurulabilir. Demokrasi geleneğimiz başkanlık sistemiyle bağdaşmaz. Bu sistem demokratik gelişmesini henüz tamamlamamış ülkemizde yürütme ile yasamanın birbirine karışmasına ve böylece yürütmenin fiilen üstünlüğüne sebep olacaktır.

Başkanlık Sistemi’nin Latin Amerika uygulamalarında uğradığı başarısızlığa dikkati çeken sistem karşıtları, başkanlık sisteminin diktatörlüklere sebebiyet verebileceğini savunmuşlardır. Ayrıca yürütmede esnekliğe sahip olmadığı için siyasal mücadeleyi keskinleştirerek kutuplaşmalara yol açan başkanlık sisteminin ülke için uygun bir sistem olmadığı savunulmaktadır. Bu düşünceyi savunulara göre; güçlü ve demokratik bir yönetim anlayışı, olaganüstü yetkilere sahip tek kişi yönetim anlayışına odaklanmaktadır (Uluşahin, 1999: 56).

Siyasi Partiler “Feda Edilip”, Federasyona Gidilebilir. Başkanlık sisteminin ABD dışında başarılı ve sürekli bir uygulaması yoktur. Bu sistem, tamamen ABD gibi pek çok dengelerin bir arada bulunduğu federal yapılı bir devlette, üstelik ekonomik açıdan hayli güçlü liberal bir ülkede uygulama zemini bulabilmektedir. Diğer ülkelerdeki başkanlık sistemi örneklerinin hepsi kesintiye uğramaktadır ve sistemin işleyişi, demokratik niteliklerden uzak olmuştur.

Parlamenter Sistemin reforma ihtiyacı vardır. “Tıkanıklar” parlamenter sistemden kaynaklanmaktadır. Başkanlık sistemi arayışları Türkiye’nin parlamenter rejimle edindiği deneyimleri ve ödediği bedelleri yok saymaktadır. Başkanlık sistemi yasamanın sorunlarını çözememektedir, sadece yürütmeyi güçlendirir.

Başkanlık Sistemi ABD dışında diğer ülkelerde çok başarılı olmamıştır. Bu sisteme ilişkin yapılan başlıca eleştirileri şu şekilde özetleyebiliriz (Kırmacı, <http://rbulendkirmaci.wordpress>).

com): Sisteminin daha çok iki partili sistemlerde yaşadığı, çok partili sistemlerde siyasal istikrarsızlığa yol açarak, yürütme ve yasama arasında çatışma yarattığı söylenmektedir. Siyasal iktidarın tek elde toplanması demokratik geleneklerin olmadığı ülkelerde tek adamlık, diktatörlük sonuçları doğurabilir. Yürütmenin mutlak hakimiyeti oluşabilir ve demokratik teamüllere sahip olmayan bir ülkede başkanın partisinin çoğunluğundan oluşan yasama, yürütmeye tabi olarak hareket edebilir.

Ülkemizdeki başkanlık sistemi tartışmaları, sistemi savunanlar ve sistem karşıtları olmak üzere iki kutup çerçevesinde gelişmektedir. Bu nedenle de, Türkiye’de parlamenter sistem yerine başkanlık sistemini önerenlerin bu sistem hakkında etraflıca ve derinlemesine bilgi sahibi olmaları gerekir. Bu sistemin uygulandığı ülkelerin toplum yapılarını, tarihlerini, siyasi kültürlerini bilmeleri gerekir. Söz konusu sistemin arka planı ve siyasi pratikle iç içelik arz eden siyasi felsefeleri hakkında bilgi sahibi olmaları gerekir. Dolayısıyla bu sistemi önerenlerin, bilgi düzeyleri, sistem karşıtlarından daha yüksek olması gerekir. Başkanlık Sistemi’ni neden istemediklerini bilmeyenlerin karşısında, sistemi neden istediklerini bilmeleri gerekir.

SONUÇ

En belirgin özelliği yasama ve yürütmenin işlevsel ve organik açıdan sert kuvvetler ayrımına dayanması olan başkanlık sisteminde yasamanın görevi kural koymak ve yürütmenin görevi ise bu kuralları uygulamaktır. Başkanlık makamının bölünemez niteliği nedeniyle başkan yürütme yetkisinin tek sahibidir ve yürütme tek başlıdır. Yasama ve yürütme birbirinden bağımsızdır ve başkan da kongreye karşı sorumsuzdur.

ABD ve genel olarak Latin Amerika ülkelerinde uygulanan bu sistemin ortaya çıkışı ABD birliğinin kurulmasıyla ilgilidir. Yeni kurulan devlette hızlı karar alınması bakımından yürütme yetkisi artırılmıştır. Ancak bundan sonra sistemin değiştirilmesi söz konusu olmamıştır. Nitekim ABD özellikle coğrafi konum olarak oldukça şanslıdır. Genel olarak sınır anlaşmazlıkları ya da toprak bütünlüğü gibi sorunlarla uğraşmamış ve herhangi bir gücün müdahalesine maruz kalmadan gelişebilmiştir. Bu sorunlarla uğraşmadan ekonomik olarak da gelişebilmesi, demokrasi kültürünü de geliştirmiş ve demokratik ortamı mümkün kılmıştır. Dolayısıyla toplumdaki bu öncelikli kriter başkanlık sisteminin ABD’de iyi uygulanmasını mümkün kılmıştır. Ayrıca başka bazı mekanizmalarla sistem ABD için en iyi hale getirmeye çalışılmış ve çeşitli denge mekanizmaları oluşturulmuştur. Latin Amerika ülkelerinde de bu sistemin uygulanmasının sebebi şüphesiz ki kuruluşundan bu yana inkar edilemeyecek şekilde Latin Amerika’yı etkisine alan ABD faktörüdür. ABD hem bu ülkeleri etkilemiş hem de bu ülkeler ABD süper gücünden ister istemez etkilenmiş ve onu örnek almışlardır. Bununla birlikte başkanlık sistemi genel olarak monarşi geleneğini ya da imparatorlukları hatırlatan bir özelliğe sahiptir. Kaldı ki bu ülkeler geniş arazilere sahip ve genel olarak şef geleneğinden gelen ülkelerdir ki başkanlık sistemi bu kültüre yakındır.

Bununla birlikte sistem ABD dışında genel olarak başarılı bir sonuç vermemiştir. Bunun en önemli sebebi bu ülkelerin fazla gelişmiş ülkeler olmamasıdır ki dolayısıyla bu eğitim ve demokrasi kültürünü de negatif etkilemektedir. Ayrıca sistem, kontrolü elinde bulundurmaya isteyen kişi ya da gruplarca yönetim sürecinde iktidarın tekelleştirilmesine daha müsait mekanizmalarla desteklenmiştir. Demokrasinin gelişmesine izin vermeyen bu toplumsal yapıya siyasi bu uygulamalar da eklenince toplumsal açıdan ve demokrasi bakımından kaçınılmaz bir başarısızlık söz konusu olmuştur. Dolayısıyla bir ülkede rejimin başarısı o ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyi, eğitim seviyesi ve toplumdaki demokrasi kültürü, coğrafi ve tarihi faktörler ile dış tehdit algılamalarıyla da yakından ilgilidir. Bununla birlikte başkanlık sistemi otoriterleşmeye diğer sistemlerden daha müsaittir. Genel olarak otoriterleşen başkanlık sistemi örneklerinde ise sorumluluk büyük oranda iktidarı kaybetmek istemeyen ve dolayısıyla demokrasiyi ve halkın refahını kendi menfaatleri için feda eden liderlerdedir.

Ülkemizdeki başkanlık sistemi tartışmaları, sistemi savunanlar ve sistem karşıtları olmak üzere iki kutup çerçevesinde gelişmektedir. Bu nedenle de, Türkiye’de parlamenter sistem yerine başkanlık sistemini önerenlerin bu sistem hakkında etraflıca ve derinlemesine bilgi sahibi olmaları

gerekir. Bu sistemin uygulandığı ülkelerin toplum yapılarını, tarihlerini, siyasi kültürlerini bilmeleri gerekir. Söz konusu sistemin arka planı ve siyasi pratikle iç içelik arz eden siyasi felsefeleri hakkında bilgi sahibi olmaları gerekir.

Ülkemizdeki başkanlık sistemi tartışmalarına neden olan temel olgu, bir yandan parlamenter sistemin diğer yandan da seçim sistemi ve özellikle parti sistemimizdeki aşırı parçalanmaya dayalı çok partili sistemin yol açtığı zayıf, kısa ömürlü, istikrarsız koalisyon hükümetleridir. Bazı çevrelerde başkanlık sistemine geçtiğimiz takdirde koalisyonlardan kurtulacağımız, istikrarlı ve güçlü bir siyasal yapıya kavuşacağımız iddia edilmektedir.

Buna karşın başkanlık sistemine geçiş tartışmalarının bir tabu olmaması gerekir. Demokrasi sadece parlamenter sistemle özdeşleştirilemez, başkanlık sistemi de demokratif alternatiflerdir. Buna karşın bu sistemlerin uygulanmasında ciddi rejim değişikliklerine gidilmesi gerekir, dolayısıyla sistemin yararları ve sakıncaları üzerinde dikkatlice durulmadan böyle bir değişikliğe gidilmemesi gerekir.

KAYNAKÇA

ATILIM ÜNİVERSİTESİ, Siyasi ve Ekonomik Araştırmalar Laboratuvarı, “Türkiye ve Başkanlık Sistemi”, Erişim Tarihi: 31.07.2013 <http://seal.atilim.edu.tr/turkiye-ve-baskanlik-sistemi>

BECEREN Ertan, Gökhan KALAĞAN, “Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemi; Türkiye’de Uygulanabilirliği Tartışmaları”, Erişim Tarihi: 31.07.2013 <http://www.iticu.edu.tr/uploads/Kutuphane/dergi/s11/M00166.pdf>

BURAN, Hasan, (2009), “Siyasal Rejim Sınıflamalarının Yeniden Gözden Geçirilmesi Üzerine”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:1, ss.69-97.

EROĞUL, Cem, (1997), **Çağdaş Devlet Düzenleri**, Ankara: İmaj Yayıncılık.

FENDDOĞLU, Hasan Tahsin, “Başkanlık Sistemi”, Erişim Tarihi: 31.07.2013 http://iys.inonu.edu.tr/webpanel/dosyalar/1225/file/h_t_fendoglu%203-1%20tam.pdf

GÖZLER, Kemal, (2010), **Anayasa Hukukuna Giriş**, Bursa: Ekin Basım Yayım Dağıtım.

KARA, Ece, “Başkanlık Sistemi ve Türkiye”, Erişim Tarihi: 06 Mart 2011, <http://www.engkousam.ysmyazilim.com/uploaded/file/baskanlik.pdf>

KARABIYIK, Tekin, “Başkanlık Sistemi ve Türkiye”, Erişim Tarihi: 18.08.2013 <http://okuveyorumla.blogcu.com/baskanlik-sistemi-nedir/8905914>

KARATEPE, Selma, (2005), “Başkanlık Sisteminin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, Adnan Küçük, Selahaddin Bakan, Ahmet Karadağ (ed.), **21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye’de Siyasal Hayat**, İstanbul: Alfa Akademi Ltd. Şti, 1. Baskı, Cilt 1, s. 241-258.

KIRMACI, R.Bülend, Başkanlık Sistemi ve Türkiye, Erişim Tarihi: 02.08.2013 <http://rbulendkirmaci.wordpress.com/2013/04/08/baskanlik-sistemi-ve-turkiye/>

KUZU, Burhan, (2005), “Türkiye İçin Başkanlık Sistemi”, Adnan Küçük, Selahaddin Bakan, Ahmet Karadağ (ed.), **21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye’de Siyasal Hayat**, İstanbul: Alfa Akademi Ltd. Şti, 1. Baskı, Cilt 1, s. 167-229.

KUZU, Burhan, (1996), “Türkiye İçin Başkanlık Sistemi II” Liberal Düşünce, Cilt 1, Sayı: 3, Yaz-1996.

MEMİŞ, Hasan Hüseyin, (2007), **Diken... Hükümet Sistemleri**, Ankara: Akasya Kitap.

SİTA POLİTİK DANIŞMANLIK, “Başkanlık Sistemi Tartışmaları”, Erişim Tarihi: 13 Mart 2011, <http://www.sita.com.tr/pages/images/material/superonline3/superonline3.htm>

SIYASİ GÜNDEM, (2011), “Başkanlık Sistemi Nedir?” Erişim Tarihi: 13 Mart 2011, <http://www.siyasigundem.com/haber-Baskanlik-Sistemi-Nedir-2884/>

TOSUN, Gülgün Erdoğan, Tanju Tosun, (1999), **Türkiye’nin Siyasal İstikrar Arayışı Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri**, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi 2013-24/1

TÜRKİYE SEÇİMLERİ. COM, (2011), “Başkanlık Sistemi Nedir?” Erişim Tarihi: 13 Mart 2011, <http://www.turkiyeseçimleri.com/baskanlik-sistemi-nedir.php>

ULUŞAHİN, Nur, (1999), Anayasal Bir Tercih Olarak Başkanlık Sistemi, Yetkin Yayınları, Ankara.

YILMAZ, Sait, Başkanlık Sistemi; ABD, Türkiye’ye Örnek Olabilir Mi?, Erişim Tarihi: 31.07.2013, http://usam.aydin.edu.tr/analiz/baskanlik_sistemi_abd_turkey.pdf